

Hoe mooi wit ik ben – Klassikale les

Deze les gaat over *Hoe mooi wit ik ben* van Dolf Verroen, ook verschenen onder de titel *Slaaf kindje slaaf*. Het boek gaat over Maria, die voor haar twaalfde verjaardag een slaafje krijgt. Ze kan met het slaafje doen wat ze wil; zo gaat dat bij haar thuis.

Maria is erg bezig met haar uiterlijk. Zij wil graag groot worden en borsten krijgen en hoopt dat Lukas dan verliefd op haar wordt en met haar wil trouwen. Lukas gaat echter op reis naar een verre bestemming en komt voorlopig niet terug.

Van een tante krijgt Maria een slavin. Het slaafje Koko verkoopt ze na verloop van tijd. Pas als de nieuwe, mooie slavin moet bevallen, ontdekken ze dat ze dus zwanger was. Maria vindt het erg interessant hoe de slavin borstvoeding geeft en vraagt wie de vader van het kind is. Dit wil de slavin niet zeggen. Na dreigementen van Maria vertelt ze dat Lukas de vader is. Maria is ontsteld en zet Lukas uit haar hoofd. Ze richt zich nu op haar nieuwe gouvernante en haar toekomstige school in Zwitserland.

Relevantie van het verhaal

Het verhaal is bijzonder geschikt voor een literatuurles: de stijl van het verhaal is bijzonder en de impact op de lezers meestal groot. Het thema past bij burgerschap: het is relevant voor de multiculturele samenleving en kan begrip kweken voor mensen die worstelen met hun slavenverleden. Dat betreft natuurlijk vooral de zwarte mensen die onderdrukt zijn, maar anderzijds ook de witte mensen die onderdrukt hebben (zie het nawoord van Verroen) en schaamte voelen. Bij een gemengde groep is het natuurlijk van groot belang dat alle leerlingen zich in de klas veilig voelen!

In het boek komen diverse passages voor over ongeoorloofde relaties. Slaven waren bezit en werden soms zwanger van witte mensen. De nog naïeve Maria is met dit onderwerp bezig en merkt veel op, maar begrijpt lang niet alles; de informatie blijft dus ook impliciet. Zo is de slavin van haar vader zwanger en haar moeder is jaloers. Als een slavin echter zwanger blijkt te zijn van Lucas, de witte jongen die Maria bewonderde, betreurt ze dat vooral vanwege de consequenties voor haarzelf.

Organisatie

De les is bedoeld voor het vo, de derde en vierde klas, alle niveaus.

De klas wordt verdeeld in groepjes van vier leerlingen. Ze krijgen per groep een fragment te lezen. Bij elk fragment horen vragen. De groepjes lezen het fragment, bespreken de tekst samen en maken de vragen.

Belangrijk: De docent moet de les introduceren. Hij/zij laat het boek zien of alleen het omslag (of beide omslagen). Er zijn twee versies:

De klas begrijpt dan meteen waar het boek over gaat. De docent geeft iedere groep een verhaalfragment. (De vier pagina's met tekstkader in dit bestand.) Alle leerlingen krijgen een blad met de tekst. Ze lezen het samen en gaan erover in gesprek. Daar nodigt de eerste vraag, die bij alle fragmenten gelijk is, toe uit. Daarna maken ze de andere vragen. Laat de leerlingen meteen bedenken wie welke vraag straks beantwoordt in de grote groep. Als alle groepjes de vragen hebben gemaakt en besproken, worden de antwoorden klassikaal besproken.

De docent:

- laat eerst fragment A hardop voorlezen.
- laat de leerlingen reageren: wat vind je ervan (bijvoorbeeld in 1 of 2 woorden)?
(Bijvoorbeeld: vreemd, afgrijselijk, heel apart enz.)
- stelt vragen over de schrijfstijl? De schrijver, Dolf Verroen, heeft expres korte zinnen gemaakt. Hoe komt de stijl op je over? (De stijl is eenvoudig, waardoor het een boekje voor jonge kinderen lijkt. Dat is beslist niet het geval.)
- benoemt dat de schrijver zelf geen mening geeft, hoewel hij die wel heeft. Waarom niet? (De lezer mag zelf conclusies trekken, dat is een bewuste keuze. Hij kan zijn eigen emotie uiten en hoeft niet die van de schrijver te lezen.)
- bespreekt dan de vragen en antwoorden bij fragment A en zorgt dat de verschillende leerlingen aan de beurt komen.
- laat de leerlingen reageren; laat de leerlingen uit het groepje dat de vragen gemaakt heeft eventueel een toelichting geven.

Herhaal deze werkwijze: fragment lezen, reacties uit de klas, bespreking van de vragen.

Afsluiting: klassengesprek over racisme

Als de onderdrukte mensen jouw voorouders zijn, hoe zou je je dan voelen? Vooral in de zeventiende en achttiende eeuw was er slavenhandel; de VOC maakte er zich schuldig aan. De manier van denken van Maria en haar ouders werd toen normaal gevonden. Nu betitelen we hun gedrag als racistisch. Om een discussie op gang te brengen kun je zaken als Black Lives Matter (BLM) en de zwartepietendiscussie ter sprake brengen. Het boek gaat in feite over de oorsprong van het racisme. Dat zien deze bewegingen als grond voor hun bestaansrecht. Er zijn echter vaak tegengeluiden te horen onder jongeren, die vaak (nog) erg ongenueanceerd denken en spreken.

Mogelijke vervolgles: schrijven met perspectiefwisseling

De les kan vervolgd worden met een schrijfofdracht. Herschrijf de tekst vanuit het perspectief van de zwarte personages. Verplaats je in hun positie. Bijvoorbeeld: hoe vindt Koko het om zich onder zo'n zware dekschaal te moeten verstoppen? Probeer te schrijven in de stijl van Dolf Verroen: korte zinnen; duidelijke woorden; geen emotie noemen, maar laat de lezer voelen hoe erg het is wat er gebeurt.

Alternatieve afsluiting: het nawoord van de auteur (voor)lezen (de laatste pagina's van dit bestand; N.B. Het jaartal 1876 moet zijn: 1976!).

FRAGMENT 1

Vier slaven brachten een gesloten schaal,
De grootste die we hebben.
Zwaar van zilver.
Ze zetten hem midden op tafel.
Papa is sterk.
Hij haalde zelf het deksel eraf.
Ik zag een mensje.
Het zat dubbelgevouwen in de schaal.
Het kwam overeind.
Het droeg een hesje en een soort schortje.
Het kon een jongetje zijn of een meisje.
Ik kon het niet goed zien.
Dit is Koko, zei papa.
Een slaafje voor onze Maria.
Van tante Elisabeth krijg ik een zweepje.
Het paste net niet in de tas.
Jammer.

Vragen fragment 1

- A. Reageer op het verhaal. Geef in enkele woorden om de beurt je reactie.
Die hoef je niet op te schrijven, de andere antwoorden wel.
- B. Wat is het cadeau dat Maria krijgt?
- C. Hoe zou Maria naar Koko kijken? Hoe denkt ze over hem?
- D. Wat krijgt Maria van tante Elisabeth en waarvoor zou het bedoeld zijn?
- E. Wat vinden jullie van het cadeau dat Maria krijgt?
- F. Wat vinden jullie van de manier waarop Maria naar haar cadeau kijkt?

FRAGMENT 2

De nieuwe slavin van papa werkt niet.
Ze voert iets uit, zegt mama.
Ze kijkt alsof de plantage van haar is.
Soms komt ze in de keuken.
Dan vraagt ze eten.
Of ze haalt iets uit de kast.
Vanmiddag keken mama en ik naar buiten.
De slavin liep naar het huis.
Naar de achterdeur.
Mama en ik wachtten haar op.
Ik zag weer hoe mooi ze is.
Wat doe je hier?
De slavin zei niets.
Kijk niet zo brutaal!
De woede sloeg toe.
Ik heb mama nog nooit zo vlug gezien.
Ze bukte zich,
trok een schoen van haar voet
en sloeg de slavin in haar gezicht.
De hoge hak boorde zich in haar wang.
Het bloed stroomde.
De slavin gilte.
Mama duwde haar de stoep af.
Zo, zei ze tevreden,
mooi is ze in ieder geval niet meer.

Vragen fragment 2

- A. Reageer op het verhaal. Geef in enkele woorden om de beurt je reactie.
Die hoef je niet op te schrijven, de andere antwoorden wel.
- B. Waarom zou de slavin niet werken?
- C. Wat doet de moeder van Maria de slavin aan?
- D. Hoe zou het komen dat de moeder van Maria zo boos is?
- E. Wat zou het gevolg kunnen zijn voor de slavin?
- F. Wat vinden jullie van wat de moeder van Maria gedaan heeft? Leg je antwoord uit.

FRAGMENT 3

Vanmiddag, aan tafel, hoorden we een vreselijk gegil.
Het kwam van buiten.
De slavin die ons bediende beefde.
Wat is er aan de hand? Vroeg mama.
Een slaaf was weggelopen.
Hij was door een buurman gepakt en teruggebracht.
Nu kreeg hij twintig zweepslagen.
Mama haalde haar schouders op.
Eigen schuld, zei ze.
Het gegil hield niet op.
Wij waren aan het toetje.
We vonden het allebei lekker.
Ik wilde nog wel wat.
De slavin zweette.
Ik kan het net horen, zei ze.
Ik vind het zo vreselijk.
Mama keek ontstemd.
Maar ze zei niets.

Vragen fragment 3

- A. Reageer op het verhaal. Geef in enkele woorden om de beurt je reactie.
Die hoef je niet op te schrijven, de andere antwoorden wel.
- B. Waarom beefde de slavin die aan het bedienen was?
- C. Wat was de straf die de slaaf kreeg?
- D. Wat vond de slavin hiervan? Geef een citaat uit de tekst, waaruit dit blijkt.
- E. Wat vinden Maria en haar moeder van de gebeurtenis?
- F. Wat vinden jullie van de houding van Maria en haar moeder?

FRAGMENT 4

Na de thee hoorden we de baby van Oela (slavin).
Het blèrde alsof het vermoord werd.
Gelukkig was het gauw stil.
Maar mama was er niet gerust op.
Als dat zo doorgaat...
O, zei tante Elisabeth.
Daar moet je wat aan doen
Weet je nog dat ik was gaan roeien?
Het kind van mijn slavin ging tekeer...
Onverdraaglijk.
Ik heb er drie keer wat van gezegd,
toen was mijn geduld op.
Ik heb het opgepakt
en een tijdje onder water gehouden.
Toen was het goed stil.
Dat verzeker ik je.

Vragen fragment 4

- A. Reageer op het verhaal. Geef in enkele woorden om de beurt je reactie.
Die hoef je niet op te schrijven, de andere antwoorden wel.
- B. Waar is de moeder van Maria niet gerust op?
- C. Waarom zou ze dit een probleem vinden?
- D. Tante Elisabeth draagt een oplossing aan. Welke?
- E. Wat vinden jullie van de oplossing van tante Elisabeth? Leg jullie antwoord uit.
- F. Wat zou er gebeuren als tante Elisabeth dit vandaag de dag zou doen?

Nawoord

In 1876 vroeg Miep Diekmann of ik meeging naar
Suriname.

Ik weigerde: de tropen waren ver van mijn bed.

Ze zei: 'De tropen geven je een andere kijk op de wereld. Je
moet met me meegaan.'

Ik weigerde.

'Je hebt gelijk,' zei ze berustend. 'Een
kinderboekenschrijver moet denken dat de wereld
ophoudt bij zijn voordeur.'

Ik ging mee.

Suriname is ooit een Nederlandse kolonie geweest.

Er wordt, behalve Surinaams, nog steeds Nederlands
gesproken.

Ik kreeg dus makkelijk contact met de mensen.

De dag na mijn aankomst ben ik vroeg in de ochtend naar
de overdekte markt gegaan. Iedereen daar was zwart,
behalve ik. Hoe vriendelijk de mensen ook waren, ik bleef
me een indringer voelen. Ik besepte opeens wat gekleurde
mensen voelen wanneer ze voor het eerst in een blanke
samenleving komen.

Tijdens dat eerste bezoek heb ik Suriname tamelijk goed
leren kennen. Niet alleen de hoofdstad Paramaribo, maar

ook de binnenlanden die je bereikt in een prauw over de rivier.

Je komst wordt aangekondigd door de tamtam. Als je goed luistert, hoor je het tromgeroffel dat je vanuit de oerwouddorpen begeleidt.

70 Wat mij het meest fascineerde was Mariënburg, de suikerplantage waar ooit honderden slaven werkten. De machines stonden er nog. Ik wilde er een boek over schrijven, maar het kwam in mijn hoofd niet op gang. Mijn tweede bezoek aan Suriname was anders. Ik leerde de mensen beter kennen. Ik kreeg verhalen uit hun verleden te horen. Ik begon te lezen over de geschiedenis van de slaven, de handelaren en de slavenhouders. Als kind uit de Tweede Wereldoorlog was het voor mij een schok dat de meeste wrede slavenhouders Joodse families waren. Van slachtoffers werden ze meteen daders, iets wat ik moeilijk begrijpen kon.

Je maakt makkelijk vrienden in Suriname. Toen ik wegging werden er veel feesten gegeven. Bijna iedereen deed wel wat.

Ik voelde me zo thuis dat ik er wel wilde gaan wonen. Tot iemand tegen me zei: 'Nee Dolf, een echte vriend van ons zul je nooit worden. Wij komen van slaven en jij bent een afstammeling van de slavenhandelaren.'

Ik begreep er niets van. Ik verdedigde me: in mijn familie had nog nooit iemand een slaaf gehouden of verhandeld. Daar haalde hij zijn schouders over op. En terecht.

Pas veel later ben ik gaan beseffen dat ieder mens een nietig deel van een grote geschiedenis is. Door mijn witte huid zit ik ten opzichte van zwarte mensen aan de verkeerde kant. Het is nog waar ook: ik leef in een land dat zijn welvarende ontwikkeling voor een groot deel te danken heeft aan de slavenhandel.

71

Enkele jaren geleden werd ik gevraagd om in Ghana voor Nederlandse kinderen en hun ouders over mijn werk te vertellen. Ik hield een lezing in een sprookjesachtig verlichte tuin van de ambassade.

De volgende dag liet iemand mij het fort El Mina zien. El Mina ligt aan zee. Het is een groot gebouw met prachtige kamers voor de gouverneur. Beneden zijn kelders waar de slaven werden opgesloten. Er zaten honderden mensen bij elkaar, zo dicht opeengepakt dat velen stierven. Tot er weer een schip kwam. De slaven werden in het vooronder gejaagd en naar landen als Suriname en Amerika ontvoerd. Daar werden ze op de markt verkocht.

Degene die me het fort had laten zien vertelde me dat het bijna vijfhonderd jaar bestond en of ik er een boek over wilde schrijven.

'Nee,' zei ik. 'Dat kan ik niet.'

Totdat ik op een dag een boek in handen kreeg met veertig kleine hoofdstukjes. Die vorm fascineerde me en ineens, zomaar op een ochtend, ben ik aan mijn schrijftafel gaan zitten en kwam het verhaal over Maria.

Ik wist niet dat het in mijn hoofd zat.
Alle mensen in dat verhaal zijn verzonnen, ik weet niet
waar het zich afspeelt, toch is alles echt gebeurd.
Geschiedenis, weet ik nu, is iets om te onthouden.
Geschiedenis leert je waar je vandaan komt en, als het goed
is, waar je heen wilt.